

учебное пособие. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2004. – 174 с.

6. Шестопалюк О. В. Моніторинг навчального процесу ВНЗ / О. В. Шестопалюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вип. 32. – 2010. – С. 33-39.

У статті проаналізована проблема моніторингу, освітнього моніторингу у ВНЗ, технології його здійснення, тестування, автоматичного тестування та їх впливу на якість здійснення навчального процесу, підготовку майбутніх фахівців відповідно до сучасних вимог ринку освітніх послуг та суспільства.

Ключові слова: автоматизований контроль, контроль знань, комп'ютерне тестування, моніторинг, педагогічний моніторинг, освітній моніторинг, тестування, якість освіти.

В статье проанализирована проблема мониторинга, образовательного мониторинга в ВУЗ, технологии его проведения, тестирования, автоматизированного тестирования, а также влияния на качество учебного процесса, подготовку будущих специалистов в соответствии современным требованиям рынка образовательных услуг и общества.

Ключевые слова: автоматизированный контроль, качество образования, контроль знаний, компьютерное тестирование, мониторинг, педагогический мониторинг, образовательный мониторинг, тестирование, учебно-воспитательный процесс.

Technologies of Higher School educational monitoring, automatized testing and their influence on both educational process quality and future specialists' training according to social and marketing demands have been considered in the article.

Keywords: automatic control, knowledge control, computer testing, monitoring, pedagogical monitoring, educational monitoring, testing, education quality.

УДК 378.147:371.315.6:371.385

С.В. Бобраков
м. Луганськ, Україна

ДІЯЛЬНІСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ (AKTIONSFORSCHUNG) ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ГІМНАЗІЇ (LEHRAMT AN GYMNASIEN) В УНІВЕРСИТЕТІ КАССЕЛЬ, НІМЕЧЧИНА

Постановка проблеми. Педагогічна освіта Німеччини характеризується інтенсивним пошуком організаційних і змістовних форм реформування системи педагогічної освіти з метою поліпшення якості підготовки вчителів. Реформи в педагогічній галузі сприяють приведенню її у відповідність із сучасними реаліями суспільства, існуючими тенденціями розвитку освітньої галузі в цілому. Саме аналіз процесу реформування педагогічної галузі, досвід окремих університетів у цьому напрямку дозволить визначити перспективну концепцію реформування української системи педагогічної освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Підготовка педагогічних кадрів для різних типів шкіл є постійним предметом вивчення німецьких освітян. У сучасних дослідженнях німецьких науковців міститься докладний аналіз основних проблем у цій галузі, висвітлюється позитивний досвід різних університетів Німеччини, пов'язаний із реформами системи педагогічної освіти, які вже позитивно вплинули на якість підготовки вчителів. Такі автори як Евальд Терхарт, Барбара Кох-Пріве, Мартін Ротланд, Манфред Байер, Вольфганг Клафкі, Дагмар Гензель, Карл-Освальд Бауер, Фрідріх Бухбергер, Ліліан Фрід зробили значний вклад у систематизацію наукового знання в даній галузі. Їх наукові здобутки характеризують сучасний стан педагогічної освіти Німеччини та узагальнюють досвід німецьких університетів, які здійснюють підготовку студентів педагогічних спеціальностей.

У вітчизняній і російській педагогічній науці проводилися дисертаційні дослідження з метою вивчення різних аспектів у професійній підготовці вчителів у Німеччині (Н. Абашкіна, В. Гаманюк, Т. Вакуленко, Н. Козак, Н. Махия, А. Турчин, В. Бауер, Д. Саїтова,

О. Мартинова, В. Блинов, С. Титович, Т. Фуряєва).

Однак, незважаючи на підвищений інтерес дослідників до системи підготовки педагогічних кадрів у Німеччині, деякі компоненти підготовки залишаються невисвітленими. Одним із таких компонентів є реалізація окремими університетами принципів практичної орієнтації навчання у підготовці вчителів.

Мета статті – вивчити досвід Університету Кассель у впровадженні діяльнісного дослідження як засобу реалізації принципів практико-орієнтованого навчання в підготовку вчителів гімназії.

Виклад основного матеріалу. Підготовка вчителів в університеті Кассель відбувається за системою Перший Державний Іспит (Erste Staatsprüfung) – Референдаріат (Referendariat) – Другий Державний Іспит (Zweite Staatsprüfung), що на разі не відповідає тенденції переходу німецької педагогічної освіти на систему бакалавр-магістр. Науковий інтерес викликає той факт, що університет Кассель, упроваджуючи інноваційні технології організації навчального процесу, намагається не структурно, а змістовно підійти до реформування підготовки педагогічних кадрів на базі університету. За основу реалізації такого підходу було взято принципи діяльнісного дослідження (Aktionsforschung).

Діяльнісне дослідження у педагогічній освіті (англ. – action research, нім. – Aktionsforschung) – рефлексивний процес наукового аналізу певних психолого-педагогічних проблем у навчанні та викладанні з послідувачим їх вирішенням, який здійснюється на основі досвіду власної педагогічної діяльності [2, с. 9].

Основні характеристики діяльнісного дослідження:

- практична орієнтація (Praxisorientiertheit);
- рефлексія (Reflexion);
- покращення якості навчання (Unterrichtsverbesserung);
- розвиток професійної особистості (Entwicklung als Lehrende);
- проектна робота/індивідуальні дослідження (Projektarbeit bzw. individuelle Forschung);
- подолання негативного впливу одноманітності на навчальний процес (Routinebekämpfung);
- багатовимірність (Mehrdimensionalität);
- розвиток нового способу мислення (Erziehung zur neuen Denkweise) [5, с. 318].

Діяльнісне дослідження характеризується наявністю наступних компонентів:

1. Дидактичні компоненти (підтримують розвиток професійної компетентності, поєднують теорію та практику, інтенсифікують навчальний процес, закладають підґрунтя для професійно-педагогічної діяльності, сприяють навчанню впродовж життя).

2. Педагогічні компоненти (виховують відповідальне ставлення до власної педагогічної діяльності, дозволяють впевнитися у власній профпридатності).

3. Дослідницькі компоненти (сприяють реалізації наукового підходу до власної педагогічної діяльності).

4. Соціальні компоненти (сприяють соціалізації особистості, розвитку здатності роботи в команді шляхом спільного досвіду у вирішенні педагогічних проблем).

5. Мотиваційні компоненти (підвищують інтерес до професії вчителя, мотивують особистість до використання дослідницького навчання (Forschendes Lernen) у власній викладацькій практиці) [5, с. 345].

Розглянемо докладніше реалізацію принципів діяльнісного дослідження у підготовці вчителів гімназій в університеті Кассель. Підготовка вчителів гімназій в університеті Кассель організована за модульною структурою та складається з фахових, фахово-дидактичних і педагогічних компонентів підготовки. Загальна кількість кредитів (Credit points) – 240, 78% з яких виділяється на вивчення фахових і фахово-дидактичних дисциплін (перший, другий предмет і методика їх викладання), 22% – на вивчення циклу педагогічних дисциплін. Початок навчання – зимовий семестр (Wintersemester), тривалість – дев'ять семестрів. Підготовка здійснюється за такими напрямками: Біологія, Хімія, Німецька мова, Англійська мова, Французька мова, Історія, Мистецтво, Математика, Музика, Філософія, Фізика,

Політика та Економіка, Євангелістська релігія, Католицька релігія, Іспанська мова, Фізична культура.

Абітурієнти обирають будь-яку комбінацію з двох вищезазначених предметів. Виключення становлять Мистецтво та Музика, які не можуть вивчатися у комбінації один з одним. Педагогіка вважається третім навчальним предметом.

Існують певні вступні передумови для наступних предметів:

- 1) Англійська мова: наявність мовного тесту;
- 2) Мистецтво: тест на профпридатність;
- 3) Музика: тест на профпридатність;
- 4) Іспанська мова: наявність мовного тесту рівня A2;
- 5) Фізична культура: тест на профпридатність [4].

У підготовці вчителів гімназії значна увага приділяється практичному компоненту навчання. У рамках підготовки пропонується такі види практики:

- 1) Орієнтовні практики (Orientierungspraktika);
- 2) Блокові практики (Blockpraktika) (перший, другий предмет, педагогіка).

Практичний компонент підготовки вчителів є основним полем упровадження принципів діяльнісного дослідження. Саме у практиці проводиться дослідження власної професійно-педагогічної діяльності з метою подальшого аналізу та самокорекції. Важливу роль у формуванні теоретико-методологічної бази, необхідної для дослідження власної педагогічної діяльності, відіграють предмети професійно-педагогічного циклу [5, с. 117].

Професійно-педагогічна складова підготовки вчителів гімназії складається з наступних модулів:

Модуль 1. Вступ до педагогіки середньої школи (Einführung in die Sekundarstufen-Pädagogik) (4 кредити).

Модуль 2. Навчати, вчитися, викладати (Lehren, Lernen, Unterrichten) (6 кредитів).

Модуль 3. Педагогічні принципи: спостереження, консультування, заохочення (Beobachten, Beraten und Fördern im pädagogischen Feld) (6 кредитів).

Модуль 4. Розвиток та організація роботи школи та інших навчальних закладів (Schule und Bildungsinstitutionen mitgestalten und entwickeln) (6 кредитів).

Модуль 5. Освіта та виховання: соціальний контекст (Bildung und Erziehung im gesellschaftlichen Kontext) (6 кредитів).

Модуль 6-9. Обирається з модулів 2-5 в залежності від професійної орієнтації (8 кредитів).

Модуль 10. Практично-педагогічні студії (Schulpraktische Studien) (8 кредитів).

Модуль 11. Естетична освіта та виховання (Ästhetische Bildung und Bewegungserziehung) (8 кредитів) [3, с. 9].

Впровадження діяльнісного дослідження у навчальний процес відбувається впродовж усього періоду навчання: формуються необхідні фахові, методичні, психологічні компетентності, вивчаються сучасні методи наукового дослідження, пропонуються дисципліни присвячені формуванню навичок наукового стилю письма. У другому та третьому навчальному семестрі студентам-майбутнім учителям пропонується пройти два модулі: 1. Навчати, вчитися, викладати (Lehren, Lernen, Unterrichten) (6 кредитів), 2. Практично-педагогічні студії (Schulpraktische Studien) (8 кредитів), після закінчення яких вони складають перехідні іспити (Zwischenprüfung). Ці модулі є найбільш цікавими з точки зору реалізації принципів діяльнісного дослідження, дослідимо докладніше зміст кожного з них (*табл. 1*).

Як видно з *табл. 1* модуль «Практично-педагогічні студії» є досить практично насиченим, що у поєднанні з набутою впродовж першого та другого модулів теоретичною підготовкою дозволяє активно впроваджувати принципи діяльнісного дослідження у навчальний процес. Формуванню необхідних науково-методичних навичок сприяє підготовчий семінар (Vorbereitungsseminar); блокова практика (Blockpraktikum) в обсязі п'яти тижнів дозволяє отримати необхідний професійно-педагогічний досвід для наукового аналізу; протягом узагальнюючого семінару (Nachbereitungsseminar) студенти мають змогу

узагальнити у вигляді наукової письмової роботи набутий практичний досвід.

Таблиця 1

Модуль 10 «Практично-педагогічні студії» (Schulpraktische Studien), модуль 2 «Навчати, вчитися, викладати» (Lehren, Lernen, Unterrichten)

Назва Модуля	Навчати, вчитися, викладати (Lehren, Lernen, Unterrichten)	Практично-педагогічні студії (Schulpraktische Studien)
Кількість та види навчальних компонентів	2 навчальних компоненти (1 лекція, 1 семінар або 2 семінари).	1. Підготовчий семінар (Vorbereitungsseminar), узагальнюючий семінар (Nachbereitungsseminar), 4 години на тиждень; 2. Блокова практика (Blockpraktikum), 5 тижнів.
Компетентності	- Знання та використання в педагогічній діяльності сучасних концепцій навчання та виховання; - знання теоретико-методологічних засад педагогіки; - розуміння психолого-педагогічних процесів навчання; - знання методологічних засад організації навчального процесу; - уміння використовувати принципи педагогічної рефлексії у власній професійно-педагогічній діяльності.	- Використання принципів педагогічного спостереження та теоретичної оцінки професійної діяльності (асистентська педагогічна діяльність); - використання сучасних методів психолого-педагогічних досліджень у практичній діяльності; - розвиток професійно-педагогічної компетентності шляхом розробки та проведення власних навчально-виховних заходів; - використання наукового підходу до вирішення педагогічних ситуацій у власній практичній діяльності; - розвиток мотивації до впровадження інноваційних технологій організації навчального процесу; - використання принципів педагогічної рефлексії.
Напрямки впровадження модуля	Усі напрямки підготовки вчителів гімназій.	Усі напрямки підготовки вчителів гімназій.
Тривалість і періодичність упровадження модуля	Два семестри, доступний щорічно у зимовому або літньому семестрі.	Два семестри, 5 тижнів у вільний від лекцій час, доступний щорічно у зимовому або літньому семестрі.
Мова викладання	Німецька	Німецька
Передумови для проходження	Успішне проходження Модуля 1 та Модуля 2.	Успішне проходження Модуля 1 та Модуля 2.
Організаційні форми	2 навчальних компоненти (1 лекція, 1 семінар або 2 семінари).	2 семінари (включаючи асистентську педагогічну діяльність у навчальному закладі), 5-ти тижнева блокова практика.
Обсяг навчального навантаження	180 годин Аудиторних годин – 60, Практика та самостійна робота – 120 годин.	240 годин Аудиторних годин – 60, Практика та самостійна робота – 180 годин (з них 100 годин – практика у навчальному закладі).
Види контролю навчальних досягнень	- Науково-практичний проект (на основі практичного досвіду); - захист науково-практичного проекту; - науковий звіт з використання теоретичних та емпіричних методів дослідження у практичній діяльності; - портфоліо; - реферати; - курсовий проект; - організація семінару; - усний іспит.	- Діагностика педагогічних спостережень; - протоколи проходження практики; - звіт про організацію семінару з обговорення досвіду педагогічної діяльності; - письмові розробки уроків; - педагогічний щоденник; - звіт про проходження практики; - наукова письмова роботи в рамках узагальнюючого семінару (Nachbereitungsseminar); - портфоліо; - розробка власного або групового проекту під час практики; - письмова робота з вирішення певної психолого-педагогічної проблеми.
Кількість кредитів за модуль	6	8

[3, с. 16, 24].

Значна увага приділяється принципам педагогічної рефлексії під час практики. Студенти

працюють над створенням власних традиційних та електронних портфоліо, описують набутий досвід під час семінарів, здійснюють відеозаписи власних педагогічних спроб з подальшим їх обговоренням із учителями-менторами та викладачами університету [1, с. 128-149].

Практиканти мають змогу розробляти власні та групові проекти під час практики, що сприяє формуванню лідерських якостей, дозволяє реалізовувати педагогічний потенціал. Після закінчення практики майбутні вчителі готують письмовий звіт про проходження практики (Praktikumsbericht), розробки проведених уроків (schriftliche Unterrichtsentwürfe), звіт про організацію семінару з обговорення досвіду педагогічної діяльності (Gestaltung einer Seminarsitzung), письмову роботу з вирішення певної психолого-педагогічної проблеми, яка виникла під час проходження практики [1, с. 340-341].

Відповідності до принципів діяльнісного дослідження студенти-практиканти аналізують проблему спираючись на сучасні наукові розробки в напрямку її вирішення, випробовують сформовані гіпотези на практиці. Письмова робота має науковий характер і містить необхідні структурні компоненти: актуальність роботи, мета, завдання, гіпотеза, застосовані методи науково-педагогічного дослідження, шляхи вирішення проблеми, теоретичне та практичне значення роботи [1, с. 269-270]. Змістовне наповнення модуля «Практично-педагогічні студії» цілком відповідає принципам інноваційного підходу до реформування системи підготовки вчителів гімназії, впровадження діяльнісного дослідження сприяє професіоналізації підготовки вчителів.

Модуль «Навчати, вчитися, викладати» (Lehren, Lernen, Unterrichten) є теоретико-практичним компонентом підготовки вчителів гімназії. Значна частина навчального навантаження (120 годин) передбачається на самостійну роботу. Під час лекційних і семінарських занять вивчаються сучасні педагогічні теорії, методи психолого-педагогічних досліджень, формуються педагогічні компетентності, навички реалізації наукового підходу у практиці. Компоненти контролю навчальних досягнень є дослідницькими елементами модуля. Серед них: розробка наукового-практичного проекту та його захист (на основі практичного досвіду), науковий звіт із використання теоретичних та емпіричних методів дослідження у практичній діяльності, наявність оформленого електронного портфоліо з відгуками вчителів-менторів та оцінкою педагогічної діяльності практиканта. У науково-практичному проекті відображається підтвердження або заперечення висунутих під час модуля «Практично-педагогічні студії» гіпотез з урахуванням вивчення актуальних досліджень з проблеми, порівняння власного досвіду з описаним у наукових працях [1, с. 73].

Модуль «Навчати, вчитися, викладати» виступає поєднуючою ланкою між науковою та практичною діяльністю та має забезпечити студентів необхідною теоретико-методологічною базою для реалізації принципів педагогічної рефлексії, наукового підходу до практичної діяльності.

Висновки. Процес підготовки вчителів у Німеччині активно реформується, що зумовлено факторами різного характеру. Особливістю реформування процесу підготовки вчителів на сучасному етапі є те, що зміни охоплюють практично всі елементи даного процесу: структуру, зміст, технології. Аналізуючи змістовний компонент підготовки вчителів, слід відзначити, що навчальні заклади диференційовано підходять до процесу його реформування. За основу реформування змістовного компоненту підготовки вчителів гімназії, науковці університету Кассель взяли принципи діяльнісного дослідження. Така підготовка:

1. Забезпечує необхідною теоретичною базою про майбутню професійну діяльність та знаннями, необхідними для її якісної реалізації.
2. Розвиває здібність до рефлексії як однієї з ключових якостей, необхідних для професійної діяльності у навчальному закладі.
3. Сприяє розвитку здібності ґрунтовно, з наукової точки зору давати оцінку власній професійно-педагогічній діяльності, загальним педагогічним ситуаціям та проблемам.
4. Сприяє формуванню професійної компетентності.
5. Забезпечує необхідним науково-практичним потенціалом для реалізації у подальшій професійній діяльності, що відповідає принципам навчання впродовж життя.

Діяльнісне дослідження є перспективним засобом реформування змістовного компонента педагогічної освіти в університетах Німеччини з метою професіоналізації університетської підготовки вчителів в умовах виконання завдань Болонської декларації. Подальший науковий пошук планується спрямувати на докладний аналіз організаційних засад успішного впровадження принципів діяльнісного дослідження в систему бакалаврської та магістерської підготовки вчителів у Німеччині.

Література:

1. Altrichter, Herbert; Posch, Peter (2007): Lehrerinnen und Lehrer erforschen ihren Unterricht. 4. Auflage. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt. – 374 S.
2. Hermes, Liesel (2001): Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung von Unterricht in der Sekundarstufe I Englisch. Materialien zu dem Themenbereich: Action Research - Lehrkräfte erforschen ihren Unterricht. Erprobungsfassung. Soest: Nordrhein-Westfalen: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung.
3. Neufassung der Modulprüfungsordnung der Universität Kassel für das erziehungs- und gesellschaftswissenschaftliche Kernstudium vom 06. Juli 2006 (Mitteilungsblatt Nr. 11, Seite 2029) vom 19.04.2007 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: http://www.uni-kassel.de/einrichtungen/fileadmin/groups/w_330000/MTB_Sys_4/mpo_kernstudium.pdf.
4. Staatsexamen Lehramt an Gymnasien [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: <http://www.uni-kassel.de/uni/studium/studienangebot/studiengangsseiten/grundstaendige-studiengaenge/lehramt-3.html>.
5. Warneke, Dagmara: Aktionsforschung und Praxisbezug in der DaF-Lehrerbildung. Kassel : Kassel Univ. Press 2007.

У статті досліджується досвід університету Кассель у Німеччині у реалізації принципів практико-орієнтованого навчання у процесі підготовки вчителів гімназії. Розглядається структура модулів дисциплін професійно-педагогічного циклу, висвітлюються шляхи впровадження принципів діяльнісного дослідження в цих модулях.

Ключові слова: діяльнісне дослідження, підготовка вчителів гімназії, практичний компонент підготовки вчителів, практико-орієнтоване навчання.

В статье исследуется опыт университета Кассель, Германия в реализации принципов практико-ориентированного обучения в подготовке учителей гимназии. Рассматривается структура модулей дисциплин профессионально-педагогического цикла, освещаются пути внедрения принципов деятельностного исследования в этих модулях.

Ключевые слова: деятельностное исследование, подготовка учителей гимназии, практический компонент подготовки учителей, практико-ориентированное обучение.

The experience of the University of Kassel, Germany in realization of practice-oriented learning in teacher of gymnasium programs is researched in the article. The module structure of pedagogical components is analyzed; the ways of integration of action research principles into these modules are highlighted.

Keywords: action research, teacher of gymnasium education, practical component in teacher education, practice-oriented learning.